

Rewilding w Polsce

Obszary chronione

*Dziki koniki końskie, rezerwat Delty Odry, Stepnica.
Solvin Zankl / Rewilding Europe*

Główne zagadnienia

- Przegląd rodzajów obszarów chronionych i ich wpływu na działania związane z rewildingiem
- Wpływ obszarów chronionych na tereny prywatne

Najważniejsze wnioski

- 1 Należy ustalić, czy dany teren znajduje się na obszarze chronionym oraz zrozumieć, jak może to wpłynąć na planowane działania.
- 2 Każdy obszar chroniony ma określone cele ochrony przyrody oraz różny zakres ograniczeń dotyczących dozwolonych i niedozwolonych działań. Przed rozpoczęciem jakichkolwiek działań związanych z rewildingiem należy dokładnie zapoznać się z obowiązującymi zasadami.
- 3 W niektórych obszarach chronionych może być wymagane przeprowadzenie określonych ocen oraz uzyskanie stosownych pozwoleń przed podjęciem działań.

Spis treści

1. Ramy prawne dotyczące ochrony przyrody w Polsce	2
2. Rodzaje obszarów chronionych	2
2.1. Parki narodowe	2
2.2. Rezerваты przyrody	2
2.3. Parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu	2
2.4. Obszary Natura 2000	2
2.5. Pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	3
2.6. Użytki ekologiczne i ochrona gatunkowa	3
3. Ubieganie się o ustanowienie obszaru chronionego przez podmioty prywatne lub osoby fizyczne	3
4. Wpływ obszarów chronionych na grunty prywatne	4
4.1. Parki narodowe i rezerваты przyrody	4
4.2. Parki krajobrazowe	4
4.3. Obszary chronionego krajobrazu	4
4.4. Obszary Natura 2000	4
4.5. Pomniki przyrody i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	5
4.6. Stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne i ochrona gatunkowa	5
5. Czy istnieją procedury oceny mające zastosowanie do projektów rewildingowych na obszarach chronionych?	5

1. Ramy prawne dotyczące ochrony przyrody w Polsce

Ustawa o ochronie przyrody („**Ustawa**”)¹ jest podstawowym aktem prawnym regulującym ochronę przyrody oraz siedlisk naturalnych w Polsce.

Co do zasady, zgodnie z Ustawą, do tworzenia obszarów chronionych uprawnione są wyłącznie organy administracji publicznej.

2. Rodzaje obszarów chronionych

Na podstawie Ustawy wyróżnia się różne rodzaje obszarów chronionych i siedlisk przyrodniczych, z których każdy podlega odmiennym regulacjom prawnym. Mogą one w różny sposób wpływać na działania związane z rewildingiem.

2.1 Parki narodowe

Parki narodowe to rozległe obszary o powierzchni nie mniejszej niż 1000 hektarów, charakteryzujące się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi. Całe ich środowisko naturalne podlega ochronie prawnej. Parki narodowe są tworzone w celu ochrony różnorodności biologicznej, fauny, flory, przyrody nieożywionej oraz zasobów naturalnych. Ich zadaniem jest także przywracanie unikalnych i naturalnych warunków środowiskowych oraz zachowanie ekosystemów w możliwie nienaruszonym stanie.

2.2 Rezerваты przyrody

Rezerваты przyrody to obszary zachowane w stanie naturalnym lub jedynie nieznacznie przekształcone przez działalność człowieka, charakteryzujące się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub krajobrazowymi.

2.3 Parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu

Parki krajobrazowe są objęte ochroną ze względu na ich wyjątkowe walory przyrodnicze, historyczne, kulturowe i krajobrazowe, które powinny być zachowywane i promowane w sposób zrównoważony.

Obszary chronionego krajobrazu to tereny o charakterystycznym krajobrazie i zróżnicowanych ekosystemach, cenione zarówno ze względu na ich walory przyrodnicze, jak i znaczenie dla turystyki i rekreacji.

2.4 Obszary Natura 2000

Celem sieci Natura 2000 jest zapewnienie długoterminowego przetrwania najcenniejszych i najbardziej zagrożonych gatunków oraz siedlisk w Europie, zgodnie z postanowieniami Dyrektywy Ptasiej i Dyrektywy Siedliskowej.

Na mocy Dyrektywy Ptasiej państwa członkowskie UE wyznaczają obszary specjalnej ochrony (OSO). Natomiast zgodnie z Dyrektywą Siedliskową państwa członkowskie przedkładają wykazy proponowanych obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty. Po ich zatwierdzeniu są one formalnie wyznaczane jako specjalne obszary ochrony (SOO).

Ramy prawne sieci Natura 2000 są szerokie i złożone. Ważne jest, aby mieć świadomość obowiązków wynikających z ochrony tych terenów. Dotyczy to zarówno sytuacji, gdy grunt znajduje się w granicach obszaru Natura 2000 lub w jego pobliżu, jak i przypadków, gdy planowane przedsięwzięcie może mieć znaczący wpływ na ten obszar – niezależnie od jego lokalizacji (zob. pkt 3.4 i 4.1 poniżej; zob. również „Rewilding w Polsce: Zagospodarowanie terenu”).

Choć cele sieci Natura 2000 i działań związanych z rewildingiem mogą być zbieżne, podejścia te różnią się. Natura 2000 koncentruje się na ochronie konkretnych gatunków i siedlisk, podczas gdy rewilding przyjmuje bardziej holistyczną perspektywę, dążąc do odbudowy całych ekosystemów. Niemniej regulacje Natura 2000 dostarczają istotnych narzędzi dla osób i podmiotów realizujących projekty rewildingowe. Przestrzeganie powiązanych ram prawnych jest kluczowe dla prawidłowego prowadzenia takich działań.

3. Ubieganie się o ustanowienie obszaru chronionego przez podmioty prywatne lub osoby fizyczne

Choć nie istnieje formalna procedura prawna umożliwiająca osobom fizycznym bezpośrednie wnioskowanie o ustanowienie obszarów chronionych, właściciele gruntów mogą zwrócić się do właściwych organów z propozycją utworzenia nowych obszarów chronionych².

Każdy podmiot prywatny może złożyć niewiążący wniosek do odpowiednich organów publicznych, przedstawiając sugestię objęcia danego obszaru lub

2.5 Pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Pomnikami przyrody mogą być zarówno pojedyncze obiekty, jak i ich zespoły, wyróżniające się szczególnymi walorami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi, historycznymi lub krajobrazowymi. Ich charakterystyczną cechą są unikalne właściwości, które odróżniają je od innych, podobnych form przyrody.

Stanowiska dokumentacyjne to formacje geologiczne o istotnym znaczeniu naukowym, chronione ze względu na swoją wartość edukacyjną.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe obejmują fragmenty krajobrazów naturalnych i kulturowych, które wyróżniają się wyjątkowymi walorami estetycznymi i wymagają szczególnej ochrony.

nawet konkretnego gatunku ochroną. Nie istnieje jednak formalna procedura przewidziana dla takich wniosków, a decyzja o przyznaniu ochrony pozostaje w wyłącznej gestii właściwych władz.

Osoba fizyczna może rozważyć złożenie takiego wniosku, jeśli uważa, że obszar objęty rewildingiem powinien być objęty ochroną ze względu na jego wartość przyrodniczą.

2.6 Użytki ekologiczne i ochrona gatunkowa

Użytki ekologiczne to obszary podlegające ochronie ze względu na zachowane ekosystemy lub ich pozostałości, które odgrywają istotną rolę w utrzymaniu różnorodności biologicznej.

Ochrona gatunkowa obejmuje wybrane gatunki roślin i zwierząt, a po jej ustanowieniu obowiązuje na terenie całego kraju, niezależnie od lokalizacji.

Nawilżone torfowiska, rzeka Penne, Rewilding Deltę Odry.
Florian Möllers / Rewilding Europe

4. Wpływ obszarów chronionych na grunty prywatne

Prywatne grunty często wchodzą w skład obszarów wyznaczonych do ochrony przyrody, co nakłada na ich właścicieli obowiązek przestrzegania określonych zasad i ograniczeń³. Takie ograniczenia mogą dotyczyć na przykład działań związanych z zalesianiem.

Dla każdego rodzaju obszaru chronionego obowiązują różne zasady i ograniczenia, wynikające z kilku źródeł, takich jak Ustawa o ochronie przyrody, odpowiedni plan ochrony, przepisy wewnętrzne, a także miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Poniżej znajduje się krótki opis tych ograniczeń dla każdego typu obszaru chronionego. Poniżej przedstawiono krótki opis tych ograniczeń dla poszczególnych typów obszarów chronionych. Warto pamiętać, że niektóre przedsięwzięcia mogą wymagać uzyskania decyzji środowiskowej oraz przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko (OOS) (zob. „Rewilding w Polsce: Zagospodarowanie terenu”).

4.1 Parki narodowe i rezerваты przyrody

Ustawa o ochronie przyrody zakazuje podejmowania określonych działań na terenie parków narodowych i rezerwatów przyrody, z których niektóre mają szczególne znaczenie dla rewildingu. Na przykład obowiązuje zakaz wprowadzania nowych gatunków do parku narodowego lub rezerwatu bez uprzedniej zgody Ministerstwa Środowiska, a także zakaz wprowadzania organizmów zmodyfikowanych genetycznie. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w opracowaniu pt. „Rewilding w Polsce: Reintrodukcje dzikich zwierząt”.

Prywatni właściciele muszą również przestrzegać zasad określonych w odpowiednim planie ochrony, który jest przyjmowany co pięć lat dla każdego parku narodowego i rezerwatu przyrody⁴. Plan ochrony identyfikuje istniejące zagrożenia dla środowiska naturalnego obszaru chronionego oraz określa działania niezbędne do ich ograniczenia. Może obejmować m.in. zakaz wprowadzania na teren parku określonych gatunków ryb lub ograniczenia dotyczące tworzenia i rozbudowy systemu melioracyjnego. Obowiązki i zakazy wynikające z planu są wiążące dla organów odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne.

4.2 Parki krajobrazowe

Ustawa o ochronie przyrody określa zasady i zakazy dotyczące parków krajobrazowych, które nie zawsze są bezpośrednio istotne dla działań rewildingowych, ponieważ dotyczą przedsięwzięć na dużą skalę lub działań mających negatywny wpływ na środowisko.

Indywidualne plany ochrony⁵, ustanowione dla każdego parku krajobrazowego określają działania, które należy podjąć lub których podejmowanie jest zabronione na jego terenie. Plan ochrony powinien być przyjmowany co 20 lat i zawierać wytyczne, zakazy oraz obowiązki zarówno dla podmiotu sprawującego nadzór nad parkiem krajobrazowym, jak i dla prywatnych właścicieli gruntów położonych na obszarze chronionym.

4.3 Obszary chronionego krajobrazu

Zasady dotyczące czynnej ochrony ekosystemów oraz obowiązki i zakazy obowiązujące na terenie obszaru chronionego krajobrazu są wprowadzane przez właściwy sejmik województwa.

4.4 Obszary Natura 2000

Dla obszarów Natura 2000 należy opracować plan ochrony określający zasady obowiązujące na danym terenie. Plany te sporządza się na okres 20 lat, a ich treść jest dostępna na stronach internetowych regionalnych organów ochrony środowiska oraz w ich odpowiednich biurach.

Przykład

Właściciel A posiada działkę położoną na terenie obszaru chronionego krajobrazu i planuje utworzenie na niej prywatnego lasu.

Musi jednak mieć świadomość, że każde zalesienie nieużytków lub gruntów na cele nierolnicze w takim obszarze jest uznawane za przedsięwzięcie mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko (przedsięwzięcie kategorii B) – niezależnie od powierzchni zalesienia – i wymaga uzyskania decyzji środowiskowej (zob. „Rewilding w Polsce: Zagospodarowanie terenu”).

Inaczej wyglądałaby sytuacja, gdyby las znajdował się w otulinie obszaru chronionego krajobrazu. Wówczas obowiązek oceny oddziaływania na środowisko zależałby wyłącznie od wielkości zalesionego obszaru.

Obszary Specjalnej Ochrony (OSO) oraz Specjalne Obszary Ochrony (SOO) podlegają środkom ochronnym obejmującym planowanie przestrzenne, zarządzanie, oceny oddziaływania na środowisko oraz nadzór. Zarządzanie tymi terenami musi ponadto uwzględniać wytyczne zawarte w planie ochrony Natura 2000, które odnoszą się do sektorów takich jak rolnictwo i pasterstwo, leśnictwo, prace budowlane, infrastruktura oraz inne formy działalności gospodarczej.

Niektóre obszary Natura 2000 są ściśle chronionymi rezerwatami przyrody, co oznacza, że wszelka działalność człowieka, która nie jest niezbędna do realizacji celów ochrony, jest zabroniona. Jednak sieć obejmuje także tereny, w większości należące do prywatnych właścicieli, gdzie dopuszcza się pewien stopień ingerencji człowieka. Podejście do ochrony i

zrównoważonego użytkowania obszarów Natura 2000 jest bardziej elastyczne i opiera się na współpracy ludzi z naturą, zamiast na działaniu przeciwko niej.

4.5 Pomniki przyrody i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Ustanawianie pomników przyrody (takich jak wiekowe dęby) na gruntach prywatnych nie wymaga zgody właściciela takiego gruntu. Rady gmin mają prawo zobowiązać właścicieli gruntu do podjęcia określonych działań niezbędnych do właściwej ochrony tych pomników.

Szczegółowe zasady dotyczące korzystania z zespołów przyrodniczo-krajobrazowych powinny być określone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uchwalonym dla danego obszaru⁶.

4.6 Stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne i ochrona gatunkowa

Może się zdarzyć, że osoba zajmująca się rewildingiem planuje objąć swój grunt formą ochrony przyrody w celu prowadzenia działań związanych z rewildingiem (zob. [punkt 3](#) powyżej).

5. Czy istnieją procedury oceny mające zastosowanie do projektów rewildingowych na obszarach chronionych?

Tak, procedury te zależą od rodzaju przedsięwzięcia i typu obszaru chronionego.

W przypadku obszarów chronionych, które **nie są** obszarami Natura 2000, obowiązują ogólne zasady dotyczące oceny oddziaływania na środowisko. Zostały one szczegółowo wyjaśnione w punkcie 5 opracowania „Rewilding w Polsce: Zagospodarowanie terenu”. Zgodnie z tymi zasadami potrzeba przeprowadzenia oceny zależy od charakteru przedsięwzięcia oraz od tego, czy jest ono klasyfikowane jako działanie

kategorii A czy B. Zob. „Rewilding w Polsce: Zagospodarowanie terenu”.

W przypadku przedsięwzięć, które nie należą do kategorii A ani B, lecz mogą znacząco oddziaływać na obszar chroniony Natura 2000, wymagane jest przeprowadzenie oceny ich oddziaływania na ten teren. Szczegółowe informacje oraz wyjaśnienie obowiązującej procedury można znaleźć w punkcie 6 opracowania pt. „Rewilding w Polsce: Zagospodarowanie terenu”.

Bóbr (*Castor fiber*), dolina Piany.
Solvin Zankl / Rewilding Europe

Przypisy

- 1 Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody; tekst jednolity opublikowany w Dzienniku Ustaw z 2022 r., poz. 916, ze zmianami.
- 2 Rezerwat Przyrody Stawy Gnojna oraz Rezerwat Gubińskie Mokradła to przykłady rezerwatów przyrody utworzonych przez władze na wniosek właścicieli gruntów, które te rezerваты obejmują.
- 3 W 2013 roku tereny prywatne stanowiły prawie 19% całkowitej powierzchni wszystkich parków narodowych w Polsce. W niektórych z nich, takich jak np. Ojcowski Park Narodowy czy Biebrzański Park Narodowy, tereny prywatne stanowiły aż 30% ich całkowitej powierzchni.
- 4 Plan ochrony jest przyjmowany przez Ministra Środowiska w formie rozporządzenia. Każde rozporządzenie jest publikowane w Dzienniku Ustaw i zazwyczaj jest dostępne na stronie internetowej danego parku narodowego lub rezerwatu przyrody.
- 5 Plan ochrony jest przyjmowany przez Ministra Środowiska w formie rozporządzenia. Każde rozporządzenie jest publikowane w Dzienniku Ustaw i zazwyczaj jest dostępne na stronie internetowej danego parku narodowego lub rezerwatu przyrody.
- 6 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dostępne są na stronach internetowych właściwych gmin.

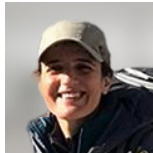
Skontaktuj się z nami

Więcej informacji na temat renaturyzacji i zagadnień poruszanych w niniejszej notce informacyjnej można znaleźć na stronach internetowych [The Lifescape Project](#) i [Rewilding Europe](#).

Jeśli masz jakiegokolwiek pytania, skontaktuj się z nami:

Elsie Blackshaw-Crosby
E: elsie.blackshaw@lifescapeproject.org

Catarina Prata
E: catarina.prata@lifescapeproject.org

Podziękowania

Dziękujemy Rewilding Oder Delta za podzielenie się praktycznymi doświadczeniami rewildingu w Polsce. Dziękujemy również Clifford Chance LLP za wsparcie prawne w przygotowaniu tej notatki informacyjnej.

Niniejsze opracowanie nie stanowi wyczerpującego omówienia wszystkich istotnych kwestii ani nie obejmuje wszystkich aspektów poruszanych w nim tematów. Nie stanowi również porady prawnej ani nie zawiera żadnych innych wskazówek. Podane w nim przykłady nie mają zastosowania do wszystkich sytuacji – w celu uzyskania konkretnej porady prawnej należy skonsultować się z doradcą prawnym.